

Бондаренко Г.І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури

Сушко О.І.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури
Донбаський державний педагогічний університет

ПРОБЛЕМА КОХАННЯ ЯК ДУХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЕТИЧНОГО ДОРОБКУ ЛІНИ КОСТЕНКО

Анотація. Проблема морально-етичних принципів особистості займає чільне місце у творчості Ліни Костенко і виступає органічною частиною особистої культури кожного українця, впливає на формування української ментальності. Ліна Костенко – майстриня поетичного слова, самобутній талант якої у вічному пошуку нових тем і проблем, нових барв, тонів і напівтонів для своєї творчої палітри. Почуття кохання притаманне кожній людині, а особливо гостро його відчуває поетеса, саме любов вона вкладає в основу свого ліричного твору, у якому панівний мотив – любовна пристрасть.

Ключові слова: інтимна лірика, кохання, почуття закоханості, морально-етичні погляди, щастя кохання, вірність і відданість.

Так довго любовній ліриці відводилася другорядна роль у житті нашого сучасника, що тепер маємо чимало втрат у царині буття людського духу. Гармонія між світом відчуття і людиною в усі часи глибше осмислювалося митцями, філософами й психологами саме через призму гармонії закоханих.

У художньому світі Ліни Костенко висвітлено такий живий, радісний і болісний, тривожний і неспокійний простір інтимних переживань нашої сучасності, що його енергія проміниться далеко за межі авторського «Я», явивши нам іпостась кохання як абсолют, як надію на духовне безсмертя.

Упродовж сторіч любов була і залишається предметом гострих дискусій у науці, мистецтві, релігії, а також у буденному пізнанні. О.В. Ковалевський зазначає, що любов є основою внутрішнього світу особи, її духовного «Я» як сукупності смислових значень. Це вища форма реалізації відношення до іншої людини [2, с. 8].

Любов відкриває неповторну унікальність іншого, переносить «центр тяжіння» особистого буття на іншу – кохану людину. Не дивлячись на

значущість переживання любові з погляду розвитку особи, подане психологічне явище залишається маловивченим в науці.

До теми інтимної лірики зверталися як філософи й психологи, так і поети та критики. На думку Е. Фромма, любов – це не обов'язково відношення до певної людини; це установка, орієнтація характеру, що відповідає за ставлення людини до світу загалом, а не лише до окремого «об'єкта» любові. І якщо я дійсно люблю якусь людину, я люблю всіх людей, я люблю світ, я люблю життя. Якщо я можу сказати комусь: «я тебе кохаю», я повинен сказати «я люблю в тобі все», «я люблю завдяки тобі весь світ, я люблю в тобі самого себе» [9, с. 236].

Новоєвропейська концепція продовжує подану традицію розуміння любові. Так, згідно Ф. Гельдерліну, кохання – світовий спостерігач, що виявляється у вигляді гармонії і краси. На думку І. Герреса, любов – тяжіння чоловічого і жіночого. У класичній німецькій філософії в працях І. Фіхте, любов розуміється як сила об'єднання двох протилежностей світової духовної сили; згідно Ф. Шеллінгу, любов формує принцип діяльності загального духовного початку.

Любов виконує важливу роль в інтеграції суспільного життя в проєкті «регуляції природи». У сучасних дослідженнях наголошується, що через дискурс любові проходять багато ідеологічних установок, культурні норми, владні заборони і соціальні утопії. В етичному аспекті любов є верхівкою етичного відношення до людини. А. Маслов зазначає, що любов була і залишається основою людського буття як високий гуманістичний принцип [5, с. 200].

Мета дослідження полягає в тому, щоб теоретично обґрунтувати умови формування загальнолюдських морально-етичних цінностей як високого духовного почуття любові.

Для дослідження мети нами були поставлені такі завдання:

1. Проаналізувати методологічні проблеми інтимної лірики в українській літературі.
2. Дослідити психологічну рефлексію почуття інтимної лірики в контексті поетичної творчості Ліни Костенко.

У працях вітчизняних філософів наголошується, що любов знаходиться поза законом і мораллю. В одному із сучасних досліджень показано, що в любові відбувається відтворення фундаментальних людських цінностей, що робить любов високоморальною особою. Одночасно любов позбавляє дані цінності статусу абсолютності і виходить за рамки моральної обмеженості, наголошує П.С. Таранов [7, с. 120].

Зазначимо, що впродовж сторіч інтимна тематика завжди була наявна у творчості українських письменників і поетів. М. Томенко наголошує, що саме тема любові надихала творити, вигадувати і брати з життя історії, які ставали шедеврами класики. Читач завжди знайде віддзеркалення своїх почуттів і переживань у творчості українських поетів. Для кожної людини кохання асоціюється зі своїм, особистим, неповторним почуттям [8, с. 39].

Тема кохання у творчості багатьох поетів займала і займає центральне місце, оскільки любов пробуджує в людині високі почуття. Інтимна лірика – одна, а бачення її різне. Художня література – це універсальне зображення переживань і почуттів, які можуть викликати однаково як сміх, так і сльози, бо вона впливає не лише на свідоме / несвідоме, а й на формування характеру. Власне, коли говоримо про любовну лірику, сподіватися, що у справжнього митця вона може бути безхмарною, не доводиться. На думку Г. Маковей, велике кохання в житті нерідко випробовується великим болем. Той факт, що термін «любов» є наявним не тільки в якомусь одному, але й у всіх розвинених мовах, свідчить про смислове навантаження, при чому навантаження, що має загальнолюдське значення [4, с. 21].

Основний напрям поезії Ліни Костенко – зображення природи (гармонія – дисгармонія людини і природи, їхні наслідки). Поєднання філософських узагальнень людського буття і природи з морально-етичними, громадянськими, філософськими поглядами являє собою особливий тип мислення поетеси, специфічну концепцію дійсності, особливо внутрішній. У зв'язку з цим усталена гармонія і впорядкованість природного внутрішнього світу є ідеалом прекрасного для мистецтва.

Відшліфованість форми, напруга думки, що переходить в емоцію, активний вольовий порив почуття – такою повернулася Ліна Костенко в поезію своєю збіркою «Над берегами вічної ріки» 1977 року, значно освіживши загальнолітературну атмосферу. Як наголошує М. Слабошпицький, сімдесяті для України – не просто застій і стагнація, а розгром, духовна руїна. Книжки Ліни Костенко повертали читачеві віру в слово. І це дуже важливо, що з'явилися вони саме тоді – ніби провісники майбутнього оновлення всього нашого життя, духовного світанку, який неодмінно настає після середньовічних сутінків [6, с. 4].

Як бачимо, принципи справжньої людської моралі в Ліни Костенко зливаються із внутрішньою необхідністю душі і стають єдиним цілим. І вся творчість Ліни Костенко – туга за ідеалом, сором за поганьблену, знецінену, розтоптану людину. Велика животворяща любов Ліни Костенко закликає нас до віри у свої сили, до гордості за свій народ, за свою історію, за свою людську гідність. У її творчості полярність часто охоплює різні сторони

одного явища, і двобій між ними виражає діалектику розвитку, складність історичного процесу й процесу пізнання. Кохання до когось – це не просто сильне почуття, – це визначеність, це розумний вибір, це обіцянка. Так, у вірші «Біла симфонія» самоспростування йде від змушніння:

*Стогне завія до рання,
Зламавши об лід крило ...
Ти – моє перше кохання,
Останнє уже було [3, с. 228].*

Але з часом драматизм руху переноситься з площі одного вірша на значно ширший простір, де полярні засади можуть пройти випробування як духовним досвідом ліричної героїні, так і досвідом історії, досвідом мистецтва.

На думку Г. Клочека, Ліна Костенко – поет у найповнішому, справжньому розумінні цього слова. У неї загострене розуміння Краси. Поняття Краси стосується всього духовного і матеріально суцього в цьому світі. Є краса природи, краса слова, краса думки, краса почуття, краса вчинку... Саме на ґрунті возведеної до культу Краси у всіх її виявах і постають її поетичні шедеври. На принципах Краси будується і етична позиція Ліни Костенко. Вона органічно не приймає зраду, моральну безпринципність, усілякі поступки Злу [1, с. 19].

Вірші Ліни Костенко, присвячені любові, надзвичайно експресивні, глибоко драматичні, бо приховують велику силу і напругу почуття закоханості. Так, в одній із поезій Ліни Костенко «Світлий сонет» розкривається світле непорочне почуття першого кохання сімнадцятирічної дівчини, проте це кохання залишається без взаємності:

*Вона в житті зіткнулась з неприємністю:
Хлопчина їй не відповів взаємністю [3, с. 215].*

Поетеса оспівує перше пробудження інтимного почуття як ранок життя, юність, щастя кохання. Вона шукає ідеал кохання, усвідомлює, що щастя і любов не завжди зливаються воедино, але розцінює це почуття як подарунок долі, який несе теплий усміх і бентежність. Зрозуміло, жіноча печаль – це лише один мотив у поетичній любовній симфонії Ліни Костенко. У її світі – багато радості й тепла, ніжності й надії.

Досліджуючи проблему любові у творчості Ліни Костенко, ми слідували за зміною світогляду та внутрішнього стану поетеси. Ліричні героїні в її поезіях перебувають у своєму внутрішньому світі, вони емоційністю діляться з читачем своїми: горем, щастям, смутком, болем, відчаєм, надією.

У Прекрасній поезії «Лейтмотив щастя» чи не найточніше звучить попадання в живе поле жіночого переживання тільки-но віднайденого – після довгої безнадії – щастя, такого безкрайого, як світ. Драматичні пульсації емоційних станів творять зриму синусоїду: щастя – страх втрати – відлуння самотності – омріяна любовна тривога – прагнення утримати кохання за будь-яку ціну.

*Мені страшно признатися: я щаслива.
Минають роки, а ти мені люб.
Шаліє любові тропічна злива –
Землі і неба шалений шлюб [3, с. 311].*

Очевидно, саме ця чистота й висока моральність почуттєвого поля української любовної лірики сублімувала ідеальні начала нашої моралі й культури. Може, саме тому, що спектр переживань ліричної героїні Ліни Костенко раптом проривається пристрасним зізнанням, болючим сумнівом, тривожним питанням у сферу природи, ми сприймаємо поетичний текст як сповідь, як заклинання, як молитву, наголошує О.В. Ковалевський [2, с. 10].

Особливо цікавими у творчості Ліни Костенко є збірки поезій «Неповторність», «Сад нетанучих скульптур», де авторка ставить ряд гострих проблем буття, закликаючи сучасників зберігати духовні цінності, що створило людство:

*Вже почалось, мабуть, майбутнє.
Оце, либонь, вже почалось...
Не забувайте незабутнє,
Воно вже інеєм взялось [3, с. 324].*

По-своєму цікава інтимна лірика Ліни Костенко. Це своєрідні роздуми, монологи і діалоги, враження від баченого і пережитого. Тональність і настрої вірша «Розкажу тобі думку таємну» визначається спогадом про минуле кохання. Авторка наголошує на драматичності любовної історії, причинах розлуки, гіркоті та болю вистражданого. І як би там не складалася доля молодих, поетеса звертає увагу на незбагненну таїну любові, яка залишалась у серцях закоханих. Ліна Костенко говорить, що не можна досягнути високі почуття лише інтуїцією, мудрість кохання полягає в тому, що неприємності, з ним пов'язані, ним викликані, з часом забуваються, втрачають гостроту і наповнюють душу освяченою любов'ю:

*Розкажу тобі думку таємну,
дивний здогад мене обпік:
я залишуся в серці твоєму
на сьогодні, на завтра, навек [3, с. 331].*

Лейтмотивом інтимної лірики Ліни Костенко, де душа зберігає найсокровенніші почуття, є поезія «Моя любове! Я перед тобою...». Лірична героїня відкрита до величних і солодких почуттів, але вона прагне зберегти себе як особистість, як часточку безмежного всесвіту. Як зазначає поетеса, далекі предки також любили, горіли в полум'ї почуттів, проявляючи відданість і вірність у коханні, зберігаючи лицарське ставлення до жінки і самоповагу, нагадуючи нам про вічні шекспірівські істини:

Моя любове! Я перед тобою.

Бери мене в свої блаженні сні.

Лиш не зроби слухняною рабою,

не ошукай і крил не обітни! [3, с. 367].

Духовна велич героїні – бачити себе і своїх співвітчизників щасливими, одухотвореними коханням, жити в гармонії з сучасністю, високою мораллю та етикою вічних почуттів, долаючи проблеми зради. Пристрасна любов – це «любов з першого погляду», яка збуджує молодих закоханих. Під компонентом «пристрасть» маємо на увазі романтичну сторону кохання, фізичне ваблення, сексуальні відносини і пов'язані з ними аспекти любовних стосунків. Тож, компонент «пристрасть» включає мотиваційні й інші джерела збудження, якими обумовлені пристрасні почуття в любовних стосунках. Пристрасне кохання – завжди було головною темою для написання віршів поетів різних періодів життя, зокрема, М. Вінграновського «Цю жінку я люблю» (1990), В. Симоненка «Любов» (1956), Л. Костенко «Спини мене, отямся і отям...» «Чекаю дня, коли собі скажу...» тощо.

Отже, ми з'ясували, що почуття кохання притаманне кожній людині, а особливо гостро його відчуває митець, саме любов він вкладає в основу свого ліричного твору, у якому панівний мотив – любовна пристрасть. Таку інтимну лірику ще називають «любовною» або «еротичною».

Отже, ми бачимо, що кохання керує світом. Скільки б років не минуло, люди все одно будуть шалено кохати, здійснювати навколосвітні подорожі, йтимуть на подвиги, читатимуть Шекспіра, вірші, сонети, співатимуть серенади – і все це заради любові. Шекспірівська тематика завжди була і буде однією з провідних у творах поетів і письменників, поки живе кохання.

Отож, глибинні пласти українського високодуховного світу, просвітлюючись крізь призму того стану душі, що зветься закоханістю, у довершеному поетичному слові Ліни Костенко вимальовуються до найменших нюансів, даючи нам простір для співпереживання, для нових відкриттів.

Література

1. Клочек Г. Українська література в школі як націотворчий фактор. Кіровоград, 1997. 23 с.
2. Ковалевський О.В. Л.Костенко: Філософія бунту й «філософія серця». К. : Либідь, 2002. С. 7–11.
3. Костенко Л. Вибране. К. : Дніпро, 1989. 559 с.
4. Маковей Г. Інтимна лірика як духовний феномен (чоловічий і жіночий дискурс): автореф. дисерт. Кіровоград, 2003. С.19–23.
5. Маслов А. Психологія науки: Розвідка. Гуманістична психологія: Антологія: у 3 т. / Упорядники й наукові редактори Р. Трач і Г. Балл. К. : Пульсари, 2001. 252с.
6. Соложенкіна С., Слабошпицький М., Таран Л. Слово про Поета: Штрихи до портрета Ліни Костенко. *Українська мова і література в школі*. 1990. №3. С. 3–4.
7. Таранов П.С. 120 філософов: Жизнь. Судьба. Учение мысли. С. : Просвещение, 2002. 677 с.
8. Томенко М. Теорія українського кохання. К. : Дніпро., 2001. 127 с.
9. Фромм Е. Искусство любить: исследование природы любви. М. : Наука, 1990. 375 с.

Ващакіна М.О.

вчитель української мови та літератури

Терпіннівський колегіум «Джерело»

Мелітопольської районної ради Запорізької області

**МЕТАФОРА У ТВОРЧОСТІ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОЇ ПОЕТЕСИ
ОЛЬГИ ДУНАЄВОЇ**

***Анотація.** Мета статті – проаналізувати художню мову поезії Ольги Дунаєвої, виявити і класифікувати метафори, тим самим пробудити інтерес читача до вивчення літературної спадщини Мелітопольщини. У статті розглянуто україномовні поезії Ольги Дунаєвої, що увійшли до збірок «Українські зорі» та «Вулкан». Матеріал може бути використаний на уроках літератури рідного краю в школі та в роботі літературних віталень.*

***Ключові слова:** Ольга Дунаєва, метафора, метафоризація, антропометафора, ботанометафора, зоометафора, метафора-епітет.*